

Posudek na disertační práci Mgr. Petra Šimáka: „Specifika ruské fenomenologie a její význam pro interpretaci literárního textu“

Mgr. Richard Müller, PhD.

Petr Šimák se svou prací vydal na obtížný terén, který v českém literárněvědném kontextu nebyl podrobně zpracován. Ambice jeho textu je několikerá: je jí promyšlení základů fenomenologické literární interpretace, vystižení specifik ruské filosofické, literárně- a uměnovědné fenomenologie a představení vlastního pojetí fenomenologického čtení tváří v tvář konkrétnímu materiálu. Vůči tomuto záběru nelze mít vážnějších námitek; tato koncepce je logicky prokomponovaná a potenciál jejího přínosu nejen pro českou rusistiku, ale filologii jako takovou je značný. Ocenit je třeba rovněž to, že zvláštní pozornost je věnována tradicím a vývoji fenomenologického myšlení v české literární vědě a kritice.

Autor se s jistotou pohybuje v několika disparátních filosofických a kulturních tradicích, přičemž jeho záměrem je sledovat v nich fenomenologické stopy, které by bylo možné otisknout do vlastního pojetí fenomenologické interpretace. Tato intence, sama o sobě nerozporná, však vytvořila pro myšlení a argumentaci Petra Šimáka jistou past. Pokusím se v následujících odstavcích popsat, v čem ona past spočívá a v jakých okruzích se předložená práce jeví problematičtěji.

V celé práci (zvláště v kapitole Prolegomena, ale i později) se vynořuje magické spojení „literární věda“, případně „literární historie“. Tato „literární věda“ je vinna z mnoha hříchů: popisuje literární texty jako „mrtvé historické objekty“ (abstrakt), objektivizuje jedinečný svět literárního textu, odtrhuje jej od čtenářského prožitku, třídí literárněhistorická data do skupin, typologizuje texty podle určitých předem daných poetologických, kunsthistorických a literárněhistorických klíčů, nečiní rozdíl mezi předměty reálného světa a předmětnostmi literárního textu (69), je založená na objektivizaci, hypostazi a kauzalitě (38) atd. Problém Šimákovy argumentace je tento: ze spojení „literární věda“, které je bez rozlišení a bez dalších přívlastků, se stává jakýsi ostřelovací panák, s jehož pomocí je vymezován vlastní přístup na úrovni zrcadlového fantomu. Kritika výše zmíněných principů a postupů byla ovšem mnohostranně a mnohotvárně formulována – a v podstatě určila *dynamiku celé disciplíny* a jejího vývoje v průběhu 20. století. Tato kritika byla pochopitelně vedena i z mnoha jiných než fenomenologických pozic. Jmenujme jen kritiku kauzálních pojetí historie, navazující na Foucaultovu archeologii vědění, kterou rozvíjí nový historismus; čtenářský obrat (Stanley Fish, Roland Barthes, Michael Riffaterre ad.), kde se pozornost přesouvá ke čtenářovu uchopování textu v dimenzích vybuzené emoce, účinku a/nebo sociálního a komunikabilního smyslu; a naposled dekonstrukci, která vychází (ostatně zčásti budující na fenomenologii a kritice fenomenologie) právě z toho, že v komunikaci a promluvě není nic „opakovatelné a vysvětlitelné na základě analogie s jiným procesem probíhajícím v jiných časoprostorových souřadnicích“ (38). Petr Šimák pomocí této „metody“, tohoto fantoma „literární vědy“ opakovaně dospívá k nepřijatelným větám typu: „Literární věda [...] kopíruje přístup přírodních věd, minimálně v jejich přesvědčení, že ve vesmíru se nenachází nic jedinečného“ (ibid.).

Petr Šimák chce dospět k literární reflexi, která by byla vnímavá vůči jinakosti a jedinečnosti významu, který nám svět daného textu představuje. Míjí „nahlédnout samodanost věcí ve světě literárního textu“ a nečerpá energii „z popisu již daných objektů ustavených vědou“. Problém a paradox je v tom, že většina sepsaného textu se věnuje metateoretickému komentování a kritickým přípodotkům k textům více či méně etablovaných literárních vědců a koncepcí. Namísto toho, aby Petr Šimák literární reflexi předvedl a učinil skutkem, předvádí metareflexi, která je slepá vůči jinakosti a jedinečnosti jiných literárněvědných přístupů než toho, který si autor apriorně stanovil.

Tato apriornost se nejvíce projevuje právě v charakteristice jiných než fenomenologických a (případně fenomenologicko-hermeneutických) autorů. Příkladem může být semiotické myšlení. V jednostránkové kapitole „Jiné možnosti, jak myslet svět – sémiotika“ se autor krátce „otře“ o Greimasův aktanční model a s pomocí Ricoeura odmítne narativní gramatiku jako metodologii ustíci ve schematizaci jedinečnosti. To je jistě možný postup, byť se nelze ubránit dojmu, že s Greimasem je naloženo velmi nesubtilně. Pokud by však doktorand skutečně chtěl promyslet vztah sémiotiky a fenomenologie, měl by začít u rozlišení mezi semiotickým projektem Ch. S. Peirce a sémiologií F. de Saussura. Pak by se ukázalo, že Peircův odlišný model znaku nemůže ponechat stranou pragmatiku textu a – řečeno pokud možno fenomenologicky – otevírá se právě tomu světu, jemuž se sémiotika, jak ji pojal Petr Šimák (tj. sémiotika tak nějak vůbec), údajně uzavírá. Peircovská sémiotika by tak zkomplikovala Šimákovo apriorní narativní schéma – pro něž mimochodem právě Greimasova narativní gramatika poskytuje vhodný popis –, které celou práci poznamenává. Tímto modelem je binární opozice (kontrast) fenomenologie – non-fenomenologie, kde první člen je pozitivní, druhý negativní, přičemž smíšené typy jsou hodnoceny podle míry příklonu ke „kladně nabitému“ členu. Lze v mnohém, a dokonce zásadně souhlasit s fenomenologickou kritikou narativní gramatiky, potíž je však v tom, že kritika Petra Šimáka není rozhodně vedena fenomenologicky. Zde se mimochodem ukazuje přínos semiostrukturálních „gramatik“: jejich potenciál analyzovat k ideologickému apriorismu tíhnoucí texty.

Tato apriornost se – u textu, který se hlásí k fenomenologické tradici, opravdu paradoxně – promítá do dalších pasáží a kapitol: ve výkladu o Friedrichu Nietzscheovi, jehož genealogická metoda, jejímž smyslem bylo odstranit nános určitých pojmů, hodnotových systémů a myšlenkových automatismů v jejich dějinné sedimentaci, nachází pokračovatele spíše v Michelu Foucaultovi než Edmundu Husserlovi; ve výkladu o strukturalismu a strukturalistech, kde zůstává mimo pozornost důraz, zřetelný a plodný už u Jana Mukařovského, na roli recipienta při zpřítomňování významu literárního a uměleckého díla (pojem sémantické gesto je už pro Mukařovského myslitelný pouze v *recepčním* postoji); ve výkladu o recepční estetice, v němž se subtilní rekonstrukce dějinného horizontu díla u H.-R. Jausse a před ním F. Vodičky scvrkla na vypisování literárněhistorických dat (91). Ve skutečnosti šlo např. u Vodičky o přiblížení se k předpokladové půdě, která dala dílu vzniknout a jejíž dynamika (proměny norem) uvedla v pohyb „hermeneutický kruh“ (Vodička tento pojem nepoužívá), jenž je součástí dějin ohlasů a z nějž nelze ani dnešní čtení textů starších období vyvázat (srov. též komentáře J. Striedtera).

Nadekvátně se zachází s Janem Mukařovským, jehož první máchovská studie (1928), silně ovlivněná ještě ruským formalismem a v jistém smyslu předstrukturalistická, je pojmána jako pars pro toto strukturalistické interpretace společně s pozdější „Genetikou smyslu v Máchově poezii“ (1938). Příznačné je rovněž to, že nadějný náznak čtení, v němž je tematizována Šimákova představa, jak lze myslet *předmětnost* (klíčový doktorandův pojem) v Máchově poémě, není rozvinut více než do několika vět: „dále bychom stopovali doklady námi zjištěné perspektivy v jiných částech textu“ – metoda, kterou Šimák mimochodem vzápětí Mukařovskému vyčte, – a rovněž „místa, v nichž je tato perspektiva narušována či zcela zrušena“ (108). „Stopována“ tedy zřejmě budou všechna místa. Opravdu by mě však zajímalo, jaký konkrétní verbální výraz by takové stopování našlo v eseji, kapitole nebo nějakém novém fenomenologickém interpretačním žánru a na jakém *konkrétním intersubjektivním a komunikabilním základě* se má odehrávat (viz ovšem dále část 5: Fenomenologická interpretace).

Podobný osud stihl v předložené práci Milana Jankoviče a jeho hrabalovské interpretace (*Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*, 1996). Nespokojen s Jankovičovým objektovým jazykem, obrací

Petr Šimák Jankovičova slova v otázce (jaké povahy jsou předmětnosti Hrabalova textu, že na nás působí jako „překypující obraznost“?) a pak, namísto toho, aby nám i Jankovičovi předvedl, popsal či aspoň naznačil, jakým způsobem by se chtěl dotknout *předmětností* Hrabalova textu ve vlastním interpretačním výkonu, pokárá Jankoviče za to, že jeho čtení je v rozporu s jeho teoretickými postuláty. Nerozumím tomu, že Petr Šimák nezaznamenal paradox, který je v této jeho interpretační němotě, přehlušené mlýnkem vlastního metateoretického komentáře, obsažen.

Kapitolka o ženevské škole (3.1.8.) je přínosná, maně však odkrývá Šimákovu spornou metodu: komentář k jednotlivým teoretikům literatury a/nebo, případně filosofům a k jednotlivým koncepcím je budován metodou: odškrtně se to, co je „správně“, odmítne se to, co je „špatně“. Problematičnost tohoto postupu spočívá v tom, že základy Šimákovy koncepce, její předpoklady a předsudky při tom zůstávají nedotázány, nedotčeny otázkou a pochybností. Prostoru se rovněž nedostává prozkoumání filosoficko-estetických kořenů jednotlivých teorií, bez nichž mnohdy dané charakteristiky ulpívají na povrchu (např. W. Isera nelze dost dobře vyložit bez pochopení jeho vztahu k formální tradici, romantické estetiky, zejména německé a anglické, a bez zřetele k jeho materiálovému východisku, jímž jsou dějiny anglické, především novověké literatury). A pokud půjdeme dále, Šimáková apriorní stanoviska ohledně literární interpretace zcela zřetelně odkazují na *tutéž formální a strukturalistickou tradici* – odmítání čistě obsahového čtení (101), důraz na strukturní analýzu jazyka (99), důraz na inovaci a deformaci, jejímž nositelem je *jednotlivý* text –, která jedním svým pramenem vychází z estetiky kantovské a dalším z estetiky německého romantismu. Zkrátka Šimákův ideál není „čistě“ fenomenologická interpretace (pokud něco takového existuje), ale interpretace, která kromě fenomenologických motivů do sebe vtěluje vícero literárněvědných a estetických filtrů – bohužel však nepřiznaně nebo nevědomě. Tato heterogenost by samozřejmě byla v pořádku – pokud by však autor navenek neodmítal *en bloc* celé metodologie, jejichž součástí tvoří podloží jeho vlastního apriorního vědeckého názoru.

Pozitivní *těžiště* disertační práce Petra Šimáka je třeba hledat v oddílu 4: **Fenomenologická inspirace literární vědě v Rusku**, byť tento přínos je (opět paradoxně) spíše historický než metodologický. Koncepčně důležité jsou i pasáže (těžící z anglické práce Tze-Wan Kwana) o pojmu *horizontu* především v post-husserlovské uměnovědě a literární vědě (kap. 3.1.2.1.). Později, na s. 63–64 je s využitím několika motivů v myšlení M. Merleau-Pontyho vysvětlen a založen přechod od horizontu jako struktury existence k proměně světa skrze řečovou prezentaci světa, tj. vysvětlení úlohy řeči – a zvláště pak „umělecké řeči“ – ve struktuře existence v jejím trvání i proměně. Pokud se ale navazuje na Merleau-Pontyho a chce se překonat „objektivizující“ literární věda, inspirativním mohlo být Merleau-Pontyho reflexe tělesnosti a motivy tohoto tématu, které nacházíme už u E. Husserla (srov. práce M. Petříčka).

Jako povedené se mi jeví rovněž kapitoly o vztahu ruského formalismu a fenomenologie nebo výklady života a díla G. G. Špeta a A. F. Loseva. V kapitole o Bachtinovi se mi zdá být příliš utlumen Bachtinův zájem o dynamický vztah sociálního kontextu a literární tvorby, zájem o „ideologémata“, o „dílo ve světě“ ve smyslu „noetickém, sociálním, politickém, ekonomickém, náboženském“ (*Román jako dialog*: 405). Za hodný dalšího rozvíjení považuji bytostně fenomenologický postřeh o souvztažnosti skrytého a zjevného: „[T]ext nemá svůj smysl jen v tom, co odkrývá, ale rovněž v tom, co v tomto odkrývání skrývá, co ponechává netematizované“ (47).

Práce svou polemickou notou vytváří stále silnější očekávání ohledně své poslední, páté části, v níž se autor pokouší o složitý úkol, položit analytické základy imanentní fenomenologické interpretace literárního textu. Pokud bych měl použít Šimákův vlastní způsob kritiky, kterým si nabrousí břit o čepovskou monografii Mojžíra Trávníčka (viz s. 246): na 267 stranách textu, který

horuje pro podrobnou interpretaci, je vlastní interpretaci věnováno sotva posledních dvacet stran. Zde se nicméně konečně ukazuje konkrétnější přínos Šimákova uvažování, ale i jeho výrazné limity: tak do Šimákovy více či méně opatrné četby Čepových povídek „Elegie“ a „Cesta na jitřní“ se lze úspěšněji či méně úspěšně vcítovat, nad jinými momenty si lze leckdy položit otázku; nevím, zda by se korektně „redukované“ čtení mělo zaštitovat „pohledem do daleka venkovské krajiny“, který „všichni známe“. Podstatnější je však to, že fenomenologická interpretace v Šimákově podání deklarativně vylučuje přirozený pohyb rozumění, kdy v momentě čtení již samozřejmě nějakou představu o textu nutně máme – tyto informace nám dodávají nejen pretexty nebo paratexty díla, ale celý kulturní horizont včetně architekturní (žánr) i tehdy, pokud je nám jméno autora textu zcela neznámé. Petr Šimák tedy deklarativně vylučuje jakoukoli hermeneutiku a hermeneutický kruh rozumění („nemůžeme vycházet z apriorních stanovisek vědce, který má již v momentě, kdy svou interpretaci píše, Čepa ‚načteného‘ celého a zná kontext spirituálního proudu české meziválečné literatury“), což mimochodem popírá jeho *vlastní stanoviska* vyjádřená dříve v textu (např. v heideggerovské kapitole, ale i jinde). Šimákovo vlastní předporozumění autorskému gestu Jana Čepa je zřetelně znát v jeho vlastních pasážích: „Pařez se nachází pod jabloní, jedná se tudíž o pozůstatek starého stromu, na jehož místě byl vysazen strom nový. Ten pařez hovoří o vztahu ke kraji a k půdě, v němž Čepovy postavy žijí: jabloň je obměnou toho, co již existovalo a co pro člověka mělo cenu obnovovat, co muselo zůstat životaschopné a plodící, vzdorovat zániku a smrti. Pokud něco z této situovanosti opatrně promlouvá o hodnotě (jak scénu souhrnně hodnotí Kubíček), pak je tím právě tento pařez, z něhož usuzujeme na nástupnost generací a jejich starost o prostor, který člověka elementárně zajišťuje“ (252). Obávám se, že Šimákovo čtení není *kvalitativně* odlišné od jiných, více či méně povedených, podrobnějších či méně podrobných čtení – tj. v ideálním případě paralelních kontemplaní – určitého literárního textu. Jen podotýkám, že v povídce „Elegie“ píšťalky rostoucí na vrbách a rovněž bublání vlnek na potoce je možné kontrastně sdružit s výskáním onoho sebevraha, o kterém je vyprávěno ve třetím větěném komplexu povídky: tj. pouze prostorové rozvržení „motivů“ (tak jako ve strukturalistickém „hloubkovém“ rozboru) umožňuje odhalit jejich vnitřní souvztažnost (a v podrobnějším zvážení i funkci) v toku vyprávění. Jak se např. Šimákovo „všichni známe“ kvalitativně liší od Kubíčkovy popisu „typická zimní krajina“, které Šimák považuje za obecné konstatování, jež „nevystihuje specifičnost zjevnosti daného předmětu“?

V interpretaci Hemingwayovy povídky toto faktické popření hermeneutiky vede Šimáka k negaci narativního domýšlení, které je základem smyslu a narativně-afektivního zájmu, který povídka vzbuzuje: právě tajemství předmětu onoho (zdánlivě) banálního rozhovoru mezi mužem a ženou je zdrojem její přitažlivosti. Cenzurovat kontemplaní nad tímto tajemstvím, která samozřejmě nemusí a nemá utuhnout v dogma, znamená skutečně se minout se smyslem literárního textu.

To neznámá, že Šimákovy základní pojmy „předmětnost“ a „situovanost“ jsou nepoužitelné – ba naopak. Představují v mnohém jedinečný pokus o „očistění“ literárněvědného jazyka a sestup k textu. Právě ve jménu tohoto sestupu by však měly tyto fenomenologické kategorie být zkoušeny na rozsáhlejší materiálu. A potřeba by bylo i odstranit jistou vnitřní logickou rozpornost, které si práce jakoby není vědoma nebo ji přinejmenším nereflektuje.

Potenciál fenomenologické interpretace je, domnívám se, zvláště silný ve zkoumání času a časovosti literárního textu a aktů rozumění s ním spojených. Zde mohl doktorand podrobněji rozvést kapitolu „Čas ve světě textu“, která nepřekračuje shrnutí několika motivů z díla Heideggerova, Ricoeurova a Husserlova. Kdyby se porozhlédl po *naratologických výzkumech časovosti* (zvláště G. Genette, později M. Fludernik, srov. též českou práci A. Jedličkové), mohl z této konfrontace literární vědy a filosofie vytěžit nuancovanější a Ricoeurovu slavnou práci prohlubující konceptuální síť pro pojednání *času textu a v textu*.

Poslední dvě poznámky. Jsou pasáže, kde se Petr Šimák hlásí např. k pozdní Husserlově fenomenologii „akcentující závislost vnímání na žitém světě, historicitě a intersubjektivitě“ (57) nebo k M. Merleau-Pontyho úvahám o přístupnosti světa pouze skrze zkušenost s druhými, a tedy jeho sociokulturní zakotvenosti (64). Jsou jiné pasáže, kde se trvá na analýze předmětností jakoby intersubjektivně nezávislých. Podle genetické fenomenologie prvně zmíněný typ fenomenologické analýzy podmiňuje ten druhý – a naopak (Ajvaz 2012). Tento vztah by však měl být ve vlastním výkladu dále projasněn.

A ještě dodatek: Petr Šimák umí psát, mnohdy vyhoceně, polemicky, jeho dikce je (v drtivé části textu) netrivializující, příjemná, někdy snad repetitivní. Čeho by se však v řečnickém sebezalíbení neměl dopouštět, je – použiji jeho vlastní slovo – povýšenost (9). Když píše, že odhalování kořenů některých pojmů je důležité pro „pochopení myšlenkového konceptu naší práce“ – kdo má tento koncept (?) pochopit? Je příznačné, že Petr Šimák do pozice subjektu, který podstupuje úsilí cosi pochopit, nesituuje subjekt autora práce. Všimněme si, jak velké množství otázek, které klade, nejsou otázkami, které by ho zarážely nebo uváděly v pohyb určitý myšlenkový proces, nýbrž otázkami rétorickými. Podobně když na s. 237 naznačuje, že „literární teoretik Petr A. Bílek“ nechápe rozdíl mezi fyzikálním a fenomenologickým časem – opravdu si to myslí? Četl někdy Bílkovo *Hledání jazyka interpretace* (nebo jeho studii o lyrickém subjektu a lyrické situaci, 2004)? Podobné mentorské věty do disertační práce zkrátka nepatří (bez ohledu na to, co si myslí o Bílkově výzkumu popkultury) a naznačují nedostatečnou kultivovanost doktorandova uvažování, chatrnou obeznámenost s pracemi svých (reálných či domnělých) antipodů a vůbec nevelké rozlišovací schopnosti. Do stejné kategorie patří moment, kdy plísní Lubomíra Doležela za to, že nepochopil „původní význam“ Aristotelovy mimésis, což dokazuje pouze to, že Petr Šimák nečetl Doleželovy *Kapitoly ze strukturální poetiky*.

Vzhledem k uvedeným vnitřním problémům práce, ale i vzhledem k jejímu přínosu (v této podobě pohřbenému pod vrstvou apriorní rétoriky) **doporučuji, aby byla práce přijata k obhajobě po přepracování v následujících bodech:** 1) omezení rozpornosti, na niž upozorňuji výše; 2) vyškrtnutí zcela apriorně postavené části „Prolegomena“; 3) omezení mentorských poznámek a grupování nahodile vybraných literárněhistorických komentářů na vyhovuje/nevyhovuje; 4) určité rozšíření klíčové interpretační části.

Při této revizi by bylo možné odstranit drobné chyby při práci s prameny; vypisuji jen heslovitě: ženevské školy a Georges Pouletovi se v českém prostředí nevěnoval pouze Čestmír Pelikán, ale rovněž Zdeněk Kožmín (Báseň a prostor) a D. Hodrová (...na okraji chaosu...); nekonzistentně jsou vroceny (nebo v bibliografii chybí) knihy: Iser 1978, Mokrejš 1966, Jankovič 1991, Barbaras 2005; v údajích o Bernet 2004 je třeba uvést spoluautory, Iso Kerna a Eduarda Marbacha.

Již mimo rámec posudku – a v dialogu s intencí Petra Šimáka korigovat určitým způsobem jazyk a myšlení české literární vědy, bych rád podotknul tolik:

Osobně spatřuji úskalí jeho pojetí fenomenologické interpretace v tom, že má tendenci nevidět původ vlastních, zdánlivě ahistorických analytických kategorií (viz Čyževského „antithetika“), původ nikoli fenoménů jako takových (které aby byly fenomény, měly být očištěny od své předpokladové půdy), ale původ svého vlastního stanovení toho, co to je a co může být „fenomén“; původ, který je svou nutnou jazykovou formou, součástí dějin, dějin řeči a s nimi a s ní samozřejmě i dějin kultury a společnosti. To je ostatně velká otázka pozdněhusserlovského a post-husserlovského myšlení. Přemysl Blažíček je jistě skvělý interpret, ale pakliže smysl básně reflektuje zevnitř, činí tak (jak

si Petr Šimák rovněž všímá) s pomocí tematizace určitých logických vazeb (paralela, kontrast) a jejich dynamiky: postupuje podobně jako mnohé strukturalistické rozbory; pakliže jeho slovník je jiný, důraz klade na jedinečnou texturu a zkušenost, je to jistě možné, ale nijak to nedelegimitizuje postupy zobecňující: Červenkova poetologická komparace Gellnerovy a Tomanovy lyriky, kontextualizace Březinova verše vzhledem k antickému mýtu a klasickému hexametru nebo porovnání Švejkova a Pepinova narativu u M. Jankoviče apod. Pakliže P. Blažíček odkazuje na H. Bergsona a jeho pojem intuice a M. Červenka třeba na semiologické názvosloví spjaté se strukturní lingvistikou F. de Sassura nebo jeho modifikace v pracích L. Hjelmsleva, jedná se o odlišné, avšak stejně legitimní vědecké/myšlenkové „vývojové řady“ a způsoby argumentace – dokonce způsoby argumentace, které samy sebe legitimizují poukazem k určitému danému pojmovému systému, který dále rozvíjejí. Jinými slovy každá interpretace je rovněž sebezpotvrzujícím se výrokem, závažím kladeným na stranu určité myšlenkové tradice, bojem o pozornost a přesvědčivější rétorický výkon, o zajímavější, nové čtení – nietzscheánsky řečeno výkonem vůle k moci nebo de manovsky řečeno specifickou rétorickou rozbuškou vzhledu a slepoty. Tuto *rétorickou stránku interpretace* Petr Šimák, ač s ní jeho text pochopitelně sám pracuje, zamlčí.

A dalším rozměrem myšlení o literatuře vůbec je samozřejmě jeho vlastní „situovanost“ – a to situovanost historická a rovněž jeho účast na celku sociálních praxí dané společnosti. Nechci zde spekulovat o tom, jaké specifické sociohistorické okolnosti spolupodmínily podoby fenomenologické filosofie (jednou z těchto okolností je nepochybně nutnost *specializace* v moderních společnostech a především v moderní akademické a univerzitní vědě, která činí fenomenologický jazyk zvláště nepřístupný laické veřejnosti, dále jím je v jejich počátcích souvislost s avantgardním uměním, kubismem, vývojem nových médií, jako byl na přelomu století němý film), ale odvrhnout možnost a úkol ukazovat spojitosti literárních textů s „desítkami jiných literárních děl či uměleckých směrů“ (129) se mi jeví jako neprozřetelný tah ohrožující existenci uměnovědy a profesionální literární reflexe v dnešní společnosti vůbec. V této společnosti, jak si Petr Šimák možná rovněž povšiml, dochází k dlouhodobým posunům ve společenském a symbolickém kapitálu tradičních forem umění, pozici literárního textu jako komunikačního média a humanitního vzdělání vůbec. To, že přitom pomíjí geneologii, poetiku a další tradičně zásadní subdisciplíny uměnovědy a literární teorie i dějin vadí snad méně než to, že výsledkem jeho úvah jsou mnohdy prázdné věty typu: „Každé literární dílo, u kterého je taková charakteristika případná, je nositelem své vlastní „tragičnosti“, která má jedinečnou strukturu, nikoli nositelem ideální kategorie „tragičnost““ (224). Zajímalo by mě, jak se pozná případnost takové charakteristiky, pokud nám Petr Šimák ordinuje zákaz obecných, např. geneologických kategorií (jak on říká „typologie“ a „třídění“). Zkrátka přínos mnoha Šimákových závěrů je pouze ve staré dialektice obecného a jedinečného, kterou zná poetika a filosofie odpradávná.

Otázkou rovněž zůstává, zda by literární věda vycházející z navrhovaného nového jazyka nebyla (a to je moje obava založená na příliš omezeném vzorku) nejen nesrozumitelná, ale – a to především – nezajímavá. Srov. věty, které mají nahradit jedno z klíšé literárněkritického komentáře – „dojem živosti“: „Vysvětlením ‚dojmu živosti‘ textu by mohl být snad důraz, který klade literatura na samotnou zjevnost předmětu, která nutí nazírající vědomí vykonávat pohyb k jiným možnostem zjevnosti předmětu“ (210).

V Praze dne 16. 11. 2015

Mgr. Richard Müller, PhD.

